

Votavová Sumelidisová, Nicole

Generace 20. let

In: Votavová Sumelidisová, Nicole. *Antologie řecké literatury 20. století*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 41-50

ISBN 978-80-210-7301-2; ISBN 978-80-210-7304-3 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131534>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

5. GENERACE 20. LET

5.1. Obecná charakteristika

Na začátku 20. let měla na Řecko zničující dopad maloasijská katastrofa (1922), jejíž důsledky se projevily ve všech sférách lidského života, včetně umění. Řecko ztratilo východní Thrákii s Konstantinopolí, sídlem ekumenického patriarchátu, a veškeré naděje na připojení maloasijského pobřeží a uskutečnění *Velké myšlenky*, politického a národnostního programu, který proklamoval územní integritu oblastí obývaných Řeky. Řeckou vládou byl tento program prezentován jako určitý všelék na problémy Řecka té doby, zajišťoval loajalitu Řeků uvnitř i mimo jeho hranice a byl také vhodným populistickým prostředkem k mobilizaci obyvatelstva.

Složitou sociální situaci státu zkomplikoval příliv jednoho a půl milionu řeckých uprchlíků, který byl důsledkem výměny obyvatelstva mezi Řeckem a Tureckem na základě smlouvy z Lausanne (1923).

V literatuře se krach *Velké myšlenky* projevil v opuštění „tendenční“ poezie, jakou představovaly Palamasovy poémy začátku století, jejichž ústředním motivem byla kontinuita řeckého národa a jeho kultury a které byly v podstatě literární obhajobou nacionalistického programu, stejně jako prózy Iona Dragumise a Pinelopi Delta. Ve dvacátých letech pak řečtí prozaici dále navazují na žánrovou povídku, věnují se především tématům z městského prostředí a reflektují vznikající socialistické hnutí.

V poezii se vedle velkých básníků, jakými byli Palamas, Kazantzakis, Sikelianos nebo Varnalis, prosazuje nová básnická generace, jejíž představitelé zavrhuji roli básníka jako proroka a mesiáše, opouští „velká“ témata a soustředí se na svůj subjektivní svět. Poezie 20. let je poezií rezignace, deziluze, melancholie a splínu, je ale třeba dodat, že všeobecné klima pesimismu a dezorientace, které poznamenalo řeckou společnost po r. 1922, tyto tendence spíše podpořilo a umožnilo jejich rozvoj. Počátky řecké neoromantické poezie můžeme hledat už v předchozím desetiletí, kdy Kostas Uranis publikuje sbírku *Spleen* (1912), která vykazuje všechny znaky neoromantické poezie 20. let: básně jsou vyjádřením pocitů bezdůvodné zničující melancholie a nudy každodenního života, dalšími motivy jsou nenaplněné sny, chorobná erotická touha a neodvratnost smrti:

VII

Μοιάζει η ζωή μου ολάκερη μια νύχτα βροχερή
που αργοπερνάει και χάνεται βουβή σα λιτανεία
κ' είμαι σαν κάποιος που μπροστά στο τζάκι του σκυφτός
τη χόβολη σκαλίζοντας τις σκέψεις του αναδεύει.

Απ' την ψυχή μου, που άπαυστα χτυπάν της στεναχώριας
τα κύματα, όνειρα θαμπά περνάν, σαν τις σκιές
όπου στων βάλτων τα νερά το δειλί ζωγραφίζει,

και χάνονται, σα γερανιών κοπάδια που ο χειμώνας
τα βρίσκει, μέσα σ' ωκεανό φουρτούνες που τον δέρνουν,
πηγαίνοντας σε μακρινές χώρες που ο ήλιος λάμπει.

Και σα χαθούν ολότελα μου πνίγει την ανάσα
η αγωνία η μυστική κ' η δυνατή, που νοιώθει
ξεπροβοδάρης που άφησαν πριν μια στιγμή οι δικοί του,
πηγαίνοντας σε μακρινό, πολύκαιρο ταξίδι...

Κ' έτσι γιομίζει το κενό που στην ψυχή μου κλείνω
με δάκρυα για τον πεθαμό πραγμάτων που δε ζήσαν
κ' είναι η ζωή μου ολάκερη μια νύχτα βροχερή
που αργοπερνάει μονότονα, βουβά σα λιτανεία.⁴³

5.2. Kostas Karyotakis

Κώστας Καρυωτάκης, 1896–1928

Tyto tendence vrcholí v díle Kostase Karyotakise, hlavního představitele této generace, který spojuje nihilismus se sarkasmem, ironií i autoironií. R. 1919 Karyotakis vydává svou první básnickou sbírku *Utrpení člověka a věci* (*O pónos tou anthrōpou kai ton pragmatōn*). Kritiku a čtenáře buď vůbec nezaujala, nebo ji přijali záporně. Následovala druhá sbírka *Nápoj zapomnění* (*Nηπενθή*, 1921), která již získala ocenění na literární soutěži. Nicméně okamžitou pozornost kritiky i čtenářů získala Karyotakisova třetí, nejznámější sbírka *Elegie a satiry* (*Ελεγεία και Σάτιρες*, 1927).

Básně této sbírky mají řadu společných rysů s Kavafisovou poezií: skepticismus vůči zavedeným hodnotám, ironický odstup, autosarkasmus. Je tu ale jeden zásadní rozdíl: Kavafis je ironický, ale s hlubokým pochopením pro lidské slabosti, naproti tomu Karyotakisův ostrý sarkasmus je plný pohrdání vůči ostatním i vůči sobě samému. V básni *Ideální sebevrazi* (*Ιδανικοί αυτόχειρες*), namířené proti lidem prázdných gest, paroduje své vlastní myšlenky na sebevraždu, *Kariéra* (*Σταδιοδρομία*) je ironickým obrazem každodenního života úředníků, protiválečný charakter, ovšem bez jakéhokoli patosu, má báseň *Michalios* (*Μιχαλιός*). Verše básně bez názvu *Jsmě jako rozladěné kytary...* vyjadřují veškerou deziluzi generace 20. let. Karyotakisův jazyk je nepoetický, téměř prozaický, forma zůstává tradiční, inovativním prvkem jsou časté přesahy.

Kromě básní *Neděle* a *Preveza*, které Karyotakis napsal na začátku a na samém konci své básnické kariéry, jsou všechny následující ukázky ze sbírky *Elegie a satiry*:

43 URANIS (2009): 33.

Κυριακή

Ο ήλιος ψηλότερα θ' ανέβει
 σήμερα που 'ναι Κυριακή.
 Φυσάει το αγέρι και σαλεύει
 μια θημωνιά στο λόφο εκεί.

Τα γιορτινά θα βάλουν, κι όλοι
 θα 'χουν ανάλαφρη καρδιά:
 κοίτα στο δρόμο τα παιδιά,
 κοίταξε τ' άνθη στο περβόλι.

Τώρα καμπάνες που χτυπάνε
 είναι ο Θεός αληθινός.
 Πέρα τα σύννεφα σκορπάνε
 και μεγαλώνει ο ουρανός.

Άσε τον κόσμο στη χαρά του
 κι έλα, ψυχή μου, να σου πω,
 σαν τραγουδάκι χαρωπό,
 ένα τραγούδι του θανάτου.⁴⁴

[Είμαστε κάτι...]

Είμαστε κάτι ξεχαρβαλωμένες
 κιθάρες. Ο άνεμος, όταν περνάει,
 στίχους, ήχους παράφωνους ξυπνάει
 στις χορδές που κρέμονται σαν καδένες.

Είμαστε κάτι απίστευτες αντένες.
 Υψώνονται σα δάχτυλα στα χάη,
 στην κορυφή τους τ' άπειρο αντηχάει,
 μα γρήγορα θα πέσουνε σπασμένες.

Είμαστε κάτι διάχυτες αισθήσεις,
 χωρίς ελπίδα να συγκεντρωθούμε.
 Στα νεύρα μας μπερδεύεται όλη η φύσις.

Στο σώμα, στην ενθύμηση πονούμε.
 Μας διώχνουνε τα πράγματα, κι η ποίησις
 είναι το καταφύγιο που φθονούμε.⁴⁵

44 Ibidem 272.

45 KARYOTAKIS (1992): 139.

Ο Μιχαλιός

Το Μιχαλιό τον πήρανε στρατιώτη.
Καμαρωτά ξεκίνησε κι ωραία
με το Μαρή και με τον Παναγιώτη.
Δε μπόρεσε να μάθει καν το «επ' ώμου».
Όλο εμουρμούριζε: «Κυρ Δεκανέα,
άσε με να γυρίσω στο χωριό μου».

Τον άλλο χρόνο, στο νοσοκομείο,
αμίλητος τον ουρανό κοιτούσε.
Εκάρφωνε πέρα, σ' ένα σημείο,
το βλέμμα του νοσταλγικό και πράο,
σα να 'λεγε, σα να παρακαλούσε:
«Αφήστε με στο σπίτι μου να πάω».

Κι ο Μιχαλιός επέθανε στρατιώτης.
Τον ξεπροβόδισαν κάτι φαντάρτοι,
μαζί τους ο Μαρή κι ο Παναγιώτης.
Απάνω του σκεπάστηκεν ο λάκκος,
μα του άφησαν απέξω το ποδάρι:
Ήταν λίγο μακρύς ο φουκαράκος.⁴⁶

Σταδιοδρομία

Τη σάρκα, το αίμα θα βάλω
σε σχήμα βιβλίου μεγάλο.

«Οι στίχοι παρέχουν ελπίδες»
θα γράψουν οι εφημερίδες.

«Κλεαρέτη Δίπλα-Μαλάμου»
και δίπλα σ' αυτό τ' όνομά μου.

Την ψυχή και το σώμα πάλι
στη δουλειά θα δίνω, στην πάλη.

Αλλά, με τη δύση του ηλίου,
θα πηγαίνω στου Βασιλείου.

Εκεί θα βρίσκω όλους τους άλλους
λογίους και τους διδασκάλους.

46 Ibidem 165.

Τα λόγια μου θα 'χουν ουσία,
η σιωπή μου μια σημασία.

Θηρεύοντας πράγματα αιώνια,
θ' αφήσω να φύγουν τα χρόνια.

Θα φύγουν, και θα 'ναι η καρδιά μου
σα ρόδο που επάτησα χάμου.⁴⁷

Δημόσιοι υπάλληλοι

Οι υπάλληλοι όλοι λιώνουν και τελειώνουν
σαν στήλες δύο δύο μέσ στα γραφεία.
(Ηλεκτρολόγοι θα 'ναι η Πολιτεία
κι ο Θάνατος, που τους ανανεώνουν.)

Κάθονται στις καρέκλες, μουτζουρώνουν
αθώα λευκά χαρτιά, χωρίς αιτία.
«Συν τη παρούση αλληλογραφία
έχομεν την τιμήν» διαβεβαιώνουν.

Και μονάχα η τιμή τους απομένει,
όταν ανηφορίζουμε τους δρόμους,
το βράδυ στο οχτώ, σαν κορντισμένοι

Παίρνουν κάστανα, σκέπτονται τους νόμους,
σκέπτονται το συνάλλαγμα, του ώμους
σηκώνοντας οι υπάλληλοι οι καημένοι.⁴⁸

Ιδανικοί αυτόχειρες

Γυρίζουν το κλειδί στην πόρτα, παίρνουν
τα παλιά, φυλαγμένα γράμματά τους,
διαβάζουν ήσυχα, κι έπειτα σέρνουν
για τελευταία φορά τα βήματά τους.

Ηταν η ζωή τους, λένε, τραγωδία.
Θεέ μου, το φρικτό γέλιο των ανθρώπων,
τα δάκρυα, ο ιδρωσ, η νοσταλγία
των ουρανών, η ερημιά των τόπων.

47 Ibidem 173.

48 Ibidem 164.

Στέκονται στο παράθυρο, κοιτάνε
τα δέντρα, τα παιδιά, πέρα τη φύση,
τους μαρμαράδες που σφυροκοπάνε,
τον ήλιο που για πάντα θέλει δύσει.

Ολα τελείωσαν. Το σημείωμα να το,
σύντομο, απλό, βαθύ, καθώς ταιριάζει,
αδιαφορία, συγχώρηση γεμάτο
για κείνον που θα κλαίει και θα διαβάξει.

Βλέπουν τον καθρέφτη, βλέπουν την ώρα,
ρωτούν αν είναι τρέλα τάχα ή λάθος,
«όλα τελείωσαν» ψιθυρίζουν «τώρα»,
πως θ' αναβάλουν βέβαιοι κατά βάθος.⁴⁹

Πρέβεζα

Θάνατος είναι οι κάργες που χτυπιούνται
στους μαύρους τοίχους και στα κεραμίδια,
θάνατος οι γυναίκες που αγαπιούνται
καθώς να καθαρίζουνε κρεμμύδια.

Θάνατος οι λεροί, ασήμαντοι δρόμοι
με τα λαμπρά, μεγάλα ονόματά τους,
ο ελαιώνας, γύρω η θάλασσα, κι ακόμη
ο ήλιος, θάνατος μέσα στους θανάτους.

Θάνατος ο αστυνόμος που διπλώνει,
για να ζυγίσει, μια «ελλιπή» μερίδα,
θάνατος τα ζουμπούλια στο μπαλκόνι
κι ο δάσκαλος με την εφημερίδα.

Βάσις, Φρουρά, Εξηκονταρχία Πρεβέζης.
Την Κυριακή θ' ακούσουμε την μάντα.
Επήρα ένα βιβλιάριο Τραπέζης,
πρώτη κατάθεσις δραχμαί τριάντα.

Περπατώντας αργά στην προκουμαία,
„υπάρχω;“ λες, κι ύστερα „δεν υπάρχουν!“
Φτάνει το πλοίο. Υψωμένη σημαία.
Ίσως έρχεται ο κύριος Νομάρχης.

49 Ibidem175.

Αν τουλάχιστον, μέσα στους ανθρώπους
αυτούς, ένας επέθαινε από αηδία...
Σιωπηλοί, θλιμμένοι, με σεμνούς τρόπους,
θα διασκεδάσαμε όλοι στην κηδεία.⁵⁰

5.3. Maria Polyduri

Μαρία Πολυδούρη, 1902-1930

Ke generaci 20. let patří i Maria Polyduri, neoromantická básnířka ovlivněná Karyotakisem, s kterým prožila krátký milostný vztah. Poezie Polyduri je bezprostřední a upřímná, místy působí prvoplánově, což je skutečnost, která jí byla vyčítána, ale která je i její silnou stránkou. Kostas Stergiopoulos k tomu napsal:

Η Μαρία Πολυδούρη έγραφε τα ποιήματά της όπως και το ατομικό της ημερολόγιο. Η μεταστοιχείωση γινόταν αυτόματα και πηγαία [...]. Γι' αυτήν η έκφραση εσήμαινε κατ' ευθείαν μεταγραφή των γεγονότων του εσωτερικού της κόσμου στην ποιητική γλώσσα με όλες τις γενικεύσεις και τις υπερβολές που της υπαγόρευε η ρομαντική της φύση.⁵¹

Z následujících básní je první ze sbírky *Doznívající trylky* (*Οι τρίλλιες που σβήνουν*, 1929) a druhá ze sbírky *Ozvěna v chaosu* (*Ηχώ στο χάος*).

Γιατί με αγάπησες

Δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες
στα περασμένα χρόνια.
Και σε ήλιο, σε καλοκαιριού προμάντευμα
και σε βροχή, σε χιόνια,
δεν τραγουδώ παρά γιατί μ' αγάπησες.

Μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου
μια νύχτα και με φίλησες στο στόμα,
μόνο γι' αυτό είμαι ωραία σαν κρίνο ολάνοιχτο
κ' έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα,
μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου.

⁵⁰ Ibidem 205.

⁵¹ STERGIOPULOS (1980): 54.

Μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν
 με την ψυχή στο βλέμμα,
 περήφανα στολίστηκα το υπέρτατο
 της ύπαρξής μου στέμμα,
 μόνο γιατί τα μάτια σου με κοίταξαν.

Μόνο γιατί όπως πέρναγα με καμάρωσες
 και στη ματιά σου να περνάει
 είδα τη λυγερή σκιά μου, ως όνειρο
 να παίζει, να πονάει,
 μόνο γιατί όπως πέρναγα με καμάρωσες.
 Γιατί δισταχτικά σα να με φώναξες
 και μου άπλωσες τα χέρια
 κ' είχες μέσα στα μάτια σου το θάμπωμα
 - μια αγάπη πλέρια,
 γιατί δισταχτικά σα να με φώναξες.

Γιατί, μόνο γιατί σε σέναν άρεσε
 γι' αυτό έμεινεν ωραίο το πέρασμά μου.
 Σα να μ' ακολουθούσες όπου πήγαινα,
 σα να περνούσες κάπου εκεί σιμά μου.
 Γιατί, μόνο γιατί σε σέναν άρεσε.

Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα,
 γι' αυτό η ζωή μου εδόθη.
 Στην άχαρη ζωή την ανεκπλήρωτη
 μένα η ζωή πληρώθη.
 Μόνο γιατί μ' αγάπησες γεννήθηκα.

Μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου
 μου χάρισε η αυγή ρόδα στα χέρια.
 Για να φωτίσω μια στιγμή το δρόμο σου
 μου γέμισε τα μάτια η νύχτα αστέρια,
 μονάχα για τη διαλεχτήν αγάπη σου.

Μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες
 έζησα, να πληθαίνω
 τα ονειράτά σου, ωραίες που βασίλεψες
 κ' έτσι γλυκά πεθαίνω
 μονάχα γιατί τόσο ωραία μ' αγάπησες.⁵²

52 POLYDURI: 87.

Σ' ένα νέο που αυτοκτόνησε

Αυτόν τον κατεδίωκε ένα πνεύμα
στις σκοτεινές εκτάσεις της ζωής του.
Οι ασχολίες του, οι χαρές, σ' ένα νεύμα
προσχήματα γινόνταν της ορμής του.

Τα βιβλία, η σκέψη, ένα ορμητήριο
λίγες στιγμές. Βίαιος στον έρωτά του.
Ύστερα γέμιζε η όψη του μυστήριο
και τίποτε δεν ταίριαζε κοντά του.

Ένας περίεργος ξένος επλανιόταν
ανάμεσά μας, μ' όψη αλλοιωμένη.
Την υποψία μας δε μας την αρνιόταν
πως κάτι φοβερό τον περιμένει.

Ήταν ωραίος παράξενα, σαν κείνους
που ο θάνατος τους έχει ξεχωρίσει.
Δινόταν στους φριχτότερους κινδύνους
σαν κάτι να τον είχε εξασφαλίσει.

Ένα πρωί, σε μια κάρυνη θήκη
τον βρήκαμε νεκρό μ' ένα σημάδι
στον κρόταφο. Ήταν όλο σα μια νίκη,
σα φως που ρίχνει γύρω του σκοτάδι.

Είχε μια τέτοια απλότη και γαλήνη,
μια γελαστή μορφή ζωντανεμένη!
Όλος μια ευχαριστία σα νάχε γίνει.
Κι η αιτία του κακού σημαδεμένη.⁵³

Po Karyotakisově sebevraždě (1928) nastupuje vlna tzv. *karyotakismu*, prázdné nápodoby díla vůdčí osobnosti a idolu mladých básníků, z nichž někteří neváhají po jeho vzoru ukončit svůj život.

Ani z pohledu formy nelze hovořit o nových přístupech a inovacích. Přestože Angelos Sikelianos od r. 1915 vydával sbírku poezie ve volném verši *Prolog k životu* (*Πρόλογος στη ζωή*), sám se poté vrátil k vázanému verši a stejně tak mladí básníci dvacátých let, až na výjimky, neopustili tradiční formy.

5.4. Romos Filyras

Ρώμος Φιλύρας, 1898–1942

Nebylo by ale objektivní tvrdit, že generace 20. let zůstává zcela stranou moderních literárních proudů. Náznaky změny tu byly, ale do konce desetiletí se nesetkaly s větším ohlasem.

Z generace neoromantiků učinil největší krok směrem k nové poezii Romos Filyras. Ve druhé polovině 20. let Filyras časopisecky publikoval díla, ve kterých už můžeme zaznamenat řadu modernistických znaků, ať už se jedná o prózu nebo poezii. V autobiografické povídce *Paradoxní životopis básníka Romose Filyrase* (*Η παράδοξη αυτοβιογραφία του ποιητή Ρώμου Φιλύρα*, 1927) je to vnitřní monolog, změny autorské perspektivy, kombinace exotických a místních toponym, tedy prvky, které vedou k narušení očekávání čtenáře zvyklého na realistickou autobiografickou prózu. Příkladem formálního přibližování poezie a prózy jsou opět autoreferenční texty sbírky *Můj život v Dromokaition*⁵⁴ (*Η ζωή μου στο Δρομοκάϊτειον*, 1928), ze které je následující ukázka:

Και έπειτα εγώ νεκρός

Και εγδυνόσουνα. Και εφορούσες εσύ αραχνοῦφαντο νυκτικό και εγώ απ' έξω τα σάβανα μου. Η κάμαρά σου ευγενικιά, χαριτωμένη, μικρή, αρωματική κι απ' έξω απέραντος, μαύρος ο δρόμος. Τώρα κάτω εσύ και κοιμήσου, εγώ τραβώ. Η μουσική ας προηγηθή. Άγνωστοι κόσμοι, πεθαμένοι αστέρες, πλανήται με χρυσές ουρές, ας έμπουν μπροστά. Ο γαλαξίας ας ακολουθή σαν χρυσή διαδήλωσις. Έπειτα ας παραταχθούν τα εξαπτέρυγα των ερώτων. Έπειτα ο ίππος μου ο πολεμικός. Κι έπειτα εγώ, ο νεκρός⁵⁵

V těchto posledních textech sbírky Filyras přechází od narativního textu k textu lyrickému, od popisů vnějšího světa za zdmi léčebny k vyjádření smutku, pocitů samoty a také svého vztahu k ženě, a to ženě jako ideálu. Autor ale především používá odvážné metafory založené na uvolněných logických vazbách. Díky nim byl Filyras svými současníky označen za předchůdce řeckých surrealistů, který přirozeně, bez jakékoli účelové snahy dosáhl toho, čeho jiní docílili jen nápodobou cizích vzorů.

54 *Dromokaition* je název psychiatrické léčebny v Aténách. Filyras, který na počátku 20. let onemocněl syfilidou, zde byl hospitalizován od r. 1927 až do své smrti r. 1942. I v léčebně psal poezii, kterou posílal do literárních časopisů nebo náhodně rozdával.

55 FILYRAS (1999): 68.